

บทนำ

เรื่องกรรมและผลของกรรมมีบทบาทสำคัญมากในปรัชญาอินเดีย ทุก ๆ ลัทธิต่างก็สั่งสอนสืบต่อ ๆ กันมา ยกเว้นลัทธิจารวากเพียงลัทธิเดียวที่ไม่เห็นด้วยในเรื่องกรรมและผลของกรรม เพราะเป็นลัทธิวิฤตินิยมจัด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพื้นฐานความเชื่อในเรื่องกรรมของทุก ๆ ระบบจะใกล้เคียงกัน แต่การตีความและการอธิบายก็แตกต่างกันไปตามความเห็นของแต่ละศาสดาเจ้าลัทธิ

คำว่า "กรรม" ที่ใช้ในภาษาไทยมาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤตว่า "กรฺม" ภาษาบาลีเขียนเป็น "กมฺม" มีความหมายอย่างเดียวกัน แปลว่าการกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนา (ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม) กฎแห่งกรรมเป็นหลักสำคัญหลักหนึ่งในปรัชญาอินเดีย กฎนี้เองที่ทำให้ปรัชญาอินเดียมีลักษณะที่โดดเด่น ในประเทศอินเดีย กฎแห่งกรรมได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎแห่งเหตุและผลหรือกฎของสากลจักรวาลแห่งหนึ่ง และได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎแห่งศีลธรรมอีกแห่งหนึ่ง ในแง่ที่เป็นกฎแห่งเหตุและผล มีความหมายว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นจะต้องเกิดขึ้นมาแต่เหตุ เมื่อเหตุเกิดขึ้น ผลก็เกิดขึ้นตาม และเมื่อเหตุดับ ผลก็ดับระงับไป ส่วนในแง่ที่เป็นกฎแห่งศีลธรรมก็มีความหมายว่า กรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาแล้วนั้น ย่อมไม่สูญหายไปไหน เช่นเดียวกับกฎสร้างพลังงานในค่านวัตกรรมนั้นเอง ซึ่งเป็นการรับรองว่าไม่มีเหตุการณ์อื่นใดที่จะบังเกิดขึ้นแก่มนุษย์ นอกจากว่าผลกรรมซึ่งตนได้กระทำไว้แล้วเท่านั้น ลัทธิทั้งหลายที่เชื่อถือในคัมภีร์พระเวทและอุปนิษิต ได้รับรองกฎแห่งกรรมในทำนองนี้ และแม้ลัทธิที่ไม่เชื่อถือในพระเวทเช่นพระพุทธศาสนาและลัทธิเชน ก็รับรองกฎแห่งกรรมว่าเป็นไปในทำนองเดียวกัน

กฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎแห่งเหตุและผล แบ่งออกเป็น 2 ทรรศนะ ตามความเห็นของแต่ละลัทธิซึ่งยอมรับในพระผู้เป็นเจ้าและไม่ยอมรับในพระผู้เป็นเจ้า ลัทธิที่

เชื่อถือในพระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์หรือลัทธิในจารีต ใดแก่ระบบต่าง ๆ ที่ยอมรับคำสอนของพระเวทและอุปนิษิต ส่วนอีกลัทธิหนึ่งได้แก่ลัทธินอกจารีต เช่นพระพุทธศาสนาและเซนที่ปฏิเสธทั้งอิทธิพลของพระเวทและพระผู้เป็นเจ้าด้วย ลัทธิในจารีตทั้งหมดและเซนเชื่อในความมีอยู่ของตัวตนที่เที่ยง คืออาตมัน ลัทธิในจารีตเชื่อว่าทุก ๆ สิ่งมีโชะอะไร แต่เป็นการปรากฏตัวของอาตมันหรือพรหมัน อาตมันเป็นสาเหตุของทุกสิ่ง แต่ตัวมันมิได้มีอะไรเป็นสาเหตุเลย กฎแห่งกรรมจึงมิได้เป็นกฎแห่งเหตุและผลอิสระ เพราะมันใช้ได้เฉพาะเป็นกฎแห่งธรรมชาติหรือกฎของสากลจักรวาล ที่ไม่ครอบคลุมไปถึงพรหมันด้วย อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาคำว่า กฎของกรรมโดยแท้จริงแล้วเป็นกฎแห่งเหตุผลอิสระที่เดียว กฎแห่งกรรมดำรงคงอยู่ภายในตัวของมันเองและภายใต้สภาวะของตัวมันเอง ตรงตามธรรมชาติที่ว่าเพราะสิ่งนี้เกิดสิ่งนั้นจึงเกิด อะไรที่มีอยู่ เป็นอยู่ ย่อมมีสาเหตุโดยไม่มีช้อยกเว้น เพราะฉะนั้นความมีอยู่ก็มีโชอันใดนอกไปจากเหตุในอดีตและผลในปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นเหตุของสิ่งที่เป็นผลซึ่งจะมีอยู่ต่อ ๆ ไปในอนาคต

การยอมรับกฎแห่งกรรมว่าเป็นกฎแห่งสากลจักรวาลหรือกฎแห่งธรรมชาติ ก็คือการยอมรับว่ากฎแห่งกรรมเป็นกฎแห่งความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก นั่นคือทุกสิ่งทุกอย่างในโลกมีความสัมพันธ์กันและเชื่อมโยงกันโดยกฎแห่งกรรมนี้ อันคือนิยามว่ากฎแห่งกรรมนี้ดำเนินไปภายใต้ความควบคุมของพระผู้เป็นเจ้า เพราะฉะนั้นกฎแห่งกรรมจึงมิใช่กฎอิสระ เพราะจะต้องขึ้นอยู่กับพระผู้เป็นเจ้า แต่พระพุทธศาสนาถือว่ามันเป็นกฎอิสระ มันดำเนินไปโดยอิสระตามธรรมชาติของตัวมัน โดยไม่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของพระผู้เป็นเจ้าใดๆ ทั้งสิ้น แม้ธรรมชาติของกฎแห่งกรรมจะมีภาวะไม่อิสระหรือไร้อิสระ ในแง่ที่ต้องอยู่ในรูปแบบแห่งความเป็นเหตุและผลของกันและกัน แต่กฎแห่งกรรมก็มีอิสระอยู่ในตัวของมันเองและก็เป็นอิสระอยู่ภายใต้ตัวของมันเอง โดยมีตกอยู่ใต้อำนาจของสิ่งใด ๆ เลย

ในแง่ที่กฎแห่งกรรมเป็นกฎแห่งสากลจักรวาลหรือเป็นกฎแห่งธรรมชาติ กฎแห่งกรรมก็คือกฎแห่งวิทยาศาสตร์ ที่เรียกว่ากฎของกริยาและปฏิกิริยานั่นเอง นั่นคือเมื่อมีกริยาเป็นเหตุเกิดขึ้น ก็ย่อมต้องมีปฏิกิริยาเกิดขึ้นเป็นผลตอบสนองโดยตัดเทียมกันเสมอไป กฎแห่งกรรมในแง่นี้จึงมีขอบข่ายกว้างกว่ากฎทางศีลธรรมที่ว่าด้วยศีลวัฏฏนิค ไม่มีใครสามารถ

ปฏิเสฐลมหัตถ์ซึ่งเป็นเหตุของใบไม้ไหวที่เป็นผลได้ ทุก ๆ กาละเทศะผลทั้งหลายย่อมต้องเกิดขึ้นมาจากเหตุ เพราะฉะนั้นความเป็นระเบียบของสากลจักรวาล จึงต้องดำเนินไปภายใต้กฎของเหตุและผลนี้

ในแง่ที่ถือว่ากฎแห่งกรรมเป็นกฎทางศีลธรรม กฎแห่งกรรมก็คือกฎแห่งการเกิดใหม่ ชีวิตในปัจจุบันเป็นผลแห่งการกระทำของชีวิตในอดีต และชีวิตในอนาคตก็เป็นผลแห่งการกระทำของชีวิตในปัจจุบัน กฎแห่งกรรมจะจัดสรรการเวียนว่ายตายเกิดตามควรแก่ผลของการกระทำทั้งหลายในอดีต ผลของการกระทำทั้งหลายจะไม่สิ้นสุดเมื่อตายลงในชาตินี้ แต่จะหมุนเวียนส่งผลตามไปโดยอิสระเสรี ครอบงำที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดไปในสังสารวัฏกรรมบางชนิดให้ผลรวดเร็วได้ในปัจจุบันชาติ แต่กรรมบางชนิดก็ให้ผลในชาติหน้าหรือในชาติต่อ ๆ ไปหลังจากนั้น

เกือบทุกลัทธิทั้งหมดในปรัชญาอินเดียมีความเห็นลงรอยกันว่า อวิชชาหรือความโง่เขลาเป็นสาเหตุแท้จริงที่ทำให้มนุษย์กระทำการกรรมต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดไปในวัฏสงสาร ครอบงำที่ยังมีอวิชชาซึ่งเป็นรากเหง้าของความทุกข์ ทุก ๆ คนก็จะต้องเวียนว่ายตายเกิดรับทุกข์อยู่ชาติแล้วชาติเล่าไม่สิ้นสุด ครอบงำที่รากเหง้าร้ายหรืออวิชชายังไม่ถูกถอนให้หมดไป นอกจากนั้นทุกระบบยังเห็นพ้องต้องกันอีกว่า วิชชาหรือความฉลาดเป็นตัวขจัดอวิชชาหรือความโง่เขลาให้หมดไปได้ เมื่อเกิดวิชชาหรือวิชาคือความเห็นแจ้ง อวิชชาหรืออวิชชาก็จะหายไปสิ้น แต่อย่างไรก็ตามวิชาและอวิชาของแต่ละระบบก็แตกต่างกันไปตามความเห็นของแต่ละศาสนาเจ้าลัทธิ วิชาในลัทธิหนึ่งอาจจะแตกต่างตรงกันข้ามจนเป็นอวิชาในอีกลัทธิหนึ่งก็เป็นได้ ซึ่งก็คล้ายกับกฎแห่งกรรมในทุกระบบของปรัชญาอินเดีย ที่แม้จะลงรอยกันได้ในหลักขั้นพื้นฐาน แต่รายละเอียดของการตีความและการอธิบายแยกแยะในกฎแห่งกรรมของทุกระบบก็แตกต่างกันไปจนน่าทึ่ง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นท่ามกลางทรรศนะทั้งหลายที่กำลังขัดแย้งกัน ในสมัยนั้น พระพุทธองค์ตรัสสอนชาวโลกทั้งหลายให้ทราบถึงกฎแห่งความเป็นจริงของชีวิตว่า ชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้นตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม นั่นคือกระบวนการแห่งชีวิตตกอยู่ภายใต้กฎกรรมลิขิต ทุก ๆ ชีวิตจึงมีอิสระในการกระทำต่าง ๆ เพื่อลิขิตชีวิตของตนเอง คำสอน

ของพระพุทธศาสนานั้นเป็นกรรมวาทีซึ่งกล่าวถึงการกระทำว่ามีผลจริง คือสอนให้เชื่อกรรม (กมุสสุทฺธา) ให้เชื่อผลของกรรม (กมุสวิปากสุทฺธา) ให้เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน (กมุสสุตฺกคาสฺสุทฺธา) และให้เชื่อในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคคโพนฺธิสฺสุทฺธา) คัดค้านพวกอกิริยวาทีคือเหล่ามิชฌาทิฏฐิที่ไม่เชื่อในกฎแห่งกรรม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาอเทวนิยมที่จัดอยู่ในระบบนอกราวีต ทฤษฎีเรื่องกรรมของพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทเป็นอย่างมาก ในการอธิบายความเป็นไปของชีวิตทั้งในแง่เจริญและในแง่เสื่อม กฎแห่งกรรมมีความสำคัญมากจนอาจกล่าวได้ว่า ระบบคำสอนของพระพุทธศาสนาจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ด้วยกฎแห่งกรรมทั้งสิ้น หลักคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธศาสนาจะสมเหตุสมผลหรือไม่จะต้องพิสูจน์กรรมที่ผลของกรรมว่าจะต้องมีการตอบสนองให้อย่างแน่นอน จึงเป็นการเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะค้นคว้ามาตีแผ่ให้เห็นกันอย่างแจ่มแจ้งในแง่นี้

อนึ่ง หลักคำสอนเรื่องกรรมนี้ ก็มีได้มีอยู่แต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แม้ในศาสนาพราหมณ์และในศาสนาเซน ก็ปรากฏว่ามีหลักคำสอนเรื่องกรรมอยู่ก่อนแล้ว ทั้งนี้แม้ว่าหลักคำสอนเรื่องกรรมของศาสนาทั้งสอง จะมีหลักการอย่างมั่นคงแต่ก็มิได้เน้นมากนัก ความยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนาในเรื่องกรรมก็คือ ในหลักคำสอนของพระพุทธองค์ได้ให้เนื้อหาที่ละเอียดและสมบูรณ์ จนกระทั่งได้กลายเป็นพื้นฐานของพัฒนาการในสมัยต่อ ๆ มา ดังนั้นหลักคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธศาสนา จึงน่าจะเป็นพัฒนาการขั้นสูงสุดของหลักความเชื่อเรื่องกรรมในปรัชญาอินเดีย จึงเป็นการสมควรอีกประการหนึ่ง ที่จะสืบค้นหาแสดงให้เห็นชัดกันว่า แนวความคิดเรื่องกรรมในปรัชญาอินเดียได้มีแนวพัฒนาการกันมาอย่างไรบ้าง ตั้งแต่ทรรศนะ เบื้องต้นในเรื่องกรรมจนถึงทรรศนะ เรื่องกรรมตามมติของพระพุทธศาสนา

อีกประการหนึ่ง หลักคำสอนเรื่องกรรมเป็นหลักคำสอนที่สำคัญของพระพุทธศาสนา และเป็นหลักความเชื่อที่มีบทบาทสำคัญ ต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนทั่วไป จึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ทำการวิจัยเพื่อให้ทราบชัดว่า พระพุทธศาสนาได้สอนเรื่องกรรมไว้อย่างไรบ้าง และกรรมกับผลของกรรมมีความเกี่ยวพันกันในลักษณะ
เช่นไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยตามหัวข้อของวิทยานิพนธ์นี้ มีความมุ่งหมายที่จะสืบค้นทฤษฎีเรื่องกรรมของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท จากหลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถา ในประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการแห่งแนวความคิดเรื่องกรรมของปรัชญาอินเดีย เริ่มต้นจากทรรศนะเรื่องกรรมในปรัชญาพระเวทและอุปนิษัท ทรรศนะเรื่องกรรมในปรัชญาเซน จนกระทั่งถึงทรรศนะเรื่องกรรมในพุทธปรัชญา ว่ามีพัฒนาการแห่งแนวความคิดที่ค่อย ๆ ก่อร่างสร้างรูปเป็นมาอย่างไร จึงกลายมาเป็นหลักคำสอนเรื่องกรรมที่มีลักษณะเป็นพัฒนาการขั้นสูงสุดของหลักคำสอนเรื่องกรรมในปรัชญาอินเดียทั่ว ๆ ไป

2. ทฤษฎีเรื่องกรรมและการไหลลของกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาว่าพระพุทธศาสนาได้สอนเรื่องกรรมและการไหลลของกรรมไว้อย่างไรบ้าง และกรรมกับกรรมไหลลของกรรมมีความเกี่ยวพันกันในลักษณะเช่นไร

3. ทฤษฎีเรื่องกรรมกับปัญหาต่าง ๆ ทางจริยศาสตร์ว่า พระพุทธศาสนา นำทฤษฎีเรื่องกรรมไปเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำใดอย่างไบบ้าง กฎแห่งกรรมเกี่ยวข้องกับหลักการพึ่งตนเอง หลักการพัฒนาคุณธรรม หลักการกำจัดความชั่วร้ายความดี อย่างไรบ้าง และความเชื่อในกฎแห่งกรรมให้คุณประโยชน์อย่างไร

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ถือเป็นที่ตั้งข้อสมมติฐานไว้ล่วงหน้าว่า พระพุทธศาสนามีคำตอบอยู่แล้วอย่างพร้อมมูล ซึ่งจำเป็นจะต้องวิจัยออกมาว่าเป็นอย่างไร

ขอบข่ายของการวิจัย

การวิจัยนี้ จำกัดขอบข่ายอยู่ในวงคำสอนของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท หลักคำสอนเรื่องกรรมจากคัมภีร์วินัย คัมภีร์สุตตันตะ คัมภีร์อภิธรรม คัมภีร์อรรถกถา หนังสือวารสาร และบทความ จะอยู่ในดุลยพินิจเลือกคัดมาเท่าที่เห็นว่า จำเป็นต่อการอธิบายความคิดในเรื่องกรรมของพระพุทธศาสนา ตามหัวข้อประเด็นต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ในข้อสมมติฐานของการวิจัยนี้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้ มีดังนี้

1. จะทำให้ทราบพัฒนาการของแนวความคิดเรื่องกรรมในปรัชญาอินเดีย ที่ก่อร่างสร้างตัวจากกฎแห่งกรรมเบื้องต้นที่เห็นเพียงเงา แล้วค่อย ๆ พัฒนาจนกลายเป็นหลักความเชื่อเรื่องกรรมชั้นสูงสุดที่เห็นโคเคนชัด
2. จะช่วยส่งเสริมความเชื่อและความเข้าใจในทฤษฎีเรื่องกรรมของพุทธศาสนิกชนให้มีความมั่นคงและถูกต้องยิ่งขึ้น
3. ทำให้เห็นความสัมพันธ์ของทฤษฎีเรื่องกรรมกับปัญหาอื่น ๆ ของพุทธปรัชญา
4. จะทำให้ได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับการให้ผลของกรรมตามทรรศนะของพุทธปรัชญาว่าเป็นอย่างไร หรือมีความเกี่ยวเนื่องในลักษณะของเหตุและผลอย่างไร

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยนี้ จะทำการวิจัยจากเอกสารคือจะแสวงหาข้อมูลเพื่อตอบปัญหาในเรื่องกรรมและผลของกรรมตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยจะสืบค้นทั้งจากเอกสารปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ เอกสารชั้นปฐมภูมิคือพระไตรปิฎกมีคัมภีร์วินัย คัมภีร์สุตตันตะ คัมภีร์อภิธรรมและอรรถกถามีคัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์สมังคละวลาสินี คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะและคัมภีร์ปญฺญวีสูทนี ส่วนเอกสารชั้นทุติยภูมิมีหนังสือ วารสาร และบทความต่าง ๆ ที่ผู้มีความรู้ในเรื่องกรรมและผลของกรรมในพระพุทธศาสนาได้เขียนไว้ อนึ่ง ในการอ้างข้อความที่นักปราชญ์ทางพุทธศาสนาวินิจฉัยไว้ ก็มีใ้ค้หมายข้อความว่าข้อความเหล่านั้นจะเป็นที่น่าเชื่อถือทั้งหมด การอ้างข้อความเหล่านั้นบางทีก็จะอ้างไว้เพราะว่าบางเรื่องมีบางแง่ หรือมีเหตุผลที่สนับสนุนการตีความหมายตามนัยของข้อมูลที่ไ้รวบรวมไว้แล้ว และบางทีก็จะเป็นการเสนอแนวคิดที่แตกต่างออกไป ซึ่งพิจารณาเห็นว่าควรแก่การนำมาเสนอเป็นอย่างยิ่งในการวิจัยนี้